

ALTERNATIVE PRITVORU

u pravnom sistemu Srbije
– osnovna prava okrivljenog

PARTNERI
za demokratske promene
SRBIJA

Uvod

Ova bošura jedan je od rezultata projekta Podizanje kapaciteta advokature za postupanje u krivičnim postupcima (Serbia Criminal Defense Capacity Program – CDCP), koji Partneri za demokratske promene Srbija (Partneri Srbija) i Američko udruženje pravnika (American Bar Association Rule of Law Initiative – ABA ROLI) sprovode u saradnji sa Advokatskom komorom Srbije, i uz podršku US Department of State/ Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs (INL). Cilj programa je omogućavanje boljeg pristupa građana pravdi kroz povećanje kapaciteta branilaca za adekvatno zastupanje klijenata. Program podržava usavršavanje advokata za primenu novih instituta u krivičnom postupku, a

posebna pažnja posvećena je podizanju kapaciteta i unapređenju veština za zaključivanje sporazuma između javnog tužioca i okrivljenog, odnosno osuđenog, kao i za primenu alternativnih mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka.

Projekat se sprovodi od maja 2012. godine, i u više od 40 treninga, panel diskusija i konferencija na kojima su advokati odbrane razvijali veštine zastupanja u krivičnim postupcima, ali i razmenjivali mišljenja o primeni novih i unapređenju postojećih instituta krivičnog postupka, učestvovalo je preko 3000 advokata i advokatskih pripravnika. Brošura pred Vama nastala je kao rezultat potrebe prepoznate tokom sprovođenja aktivnosti Projekta za unapređenje primene alternativnih mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog, i prava okrivljenog u krivičnim postupcima, uopšte. Autor brošure je Vladimir Beljanski, advokat iz Novog Sada.

Kome je namenjena ova brošura?

Ova brošura namenjena je prvenstveno braniocima u krivičnom postupku, ali i tužiocima i sudijama prilikom procene opravdanosti pritvora u pojedinačnim slučajevima. Takođe, ova publikacija može biti korisna i pritvorenim ili okrivljenim licima, kao praktičan vodič u

ostvarivanju njihovih procesnih prava.

Pritvor je mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog i za nesmeta-
no vođenje krivičnog postupka. Sudu ili tužilaštvu, zavisno od faze postu-
pka i ovlašćenja prema Zakoniku o krivičnom postupku („Sl.glasnik RS”, br.
72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014) na raspolaganju
stoje i druge mere. Stoga, ova brošura predstavlja alternativne mere za obe-
zbeđenje prisustva okrivljenog predviđene Zakonikom o krivičnom postu-
pku (ZKP). Pitanje koje je potrebno postaviti, i na koje će ovaj tekst pokušati
da pruži odgovore, jeste da li je u Srbiji moguće meru pritvora određivati ređe
nego što se to sada čini, a da se istovremeno krivični postupak vodi kvalitetno,
bez ometanja, i u prisustvu okrivljenog.

Ova publikacija obuhvatiće sledeće teme:

1. Odnos pritvora i alternativnih mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog (str. 4),
2. Alternative pritvoru u pravnom sistemu Srbije (str. 7),
3. Najčešća pitanja i odgovori (str. 25),
4. Aneks – Primer predloga za određivanje jemstva (str. 29).

Odnos pritvora i alternativnih mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog

I

Pritvor je najnepovoljnija mera za okrivljenog i istovremeno mera kojom se najviše utiče na ljudska prava okrivljenog. O pritvoru uvek odlučuje sud. Uz lišenje slobode za okrivljenog se stvara i niz prepreka za uspešnu pripremu odbrane u krivičnom postupku. Okrivljeni koji se nalazi u pritvoru često kao prioritetno pitanje sebi postavlja: „Do kada ću biti u pritvoru i kada ću biti pušten na slobodu?” Umesto toga, za okrivljenog bi osnovno pitanje trebalo da bude: „Da li ću biti oslobođen na kraju krivičnog postupka?” ili „Hoću li uspeti da dokažem tvrdnje koje iznosim kao svoju odbranu?”

U slučaju određivanja pritvora, javlja se više problema tehničke prirode, poput:

- otežane komunikacije sa braniocem koja je moguća samo tokom poseta;
- nemogućnosti da okrivljeni poziva branioca na razgovor i prinude-

nost da čeka posetu;

- teškoće sa štampanim materijalom u obimnijim predmetima zbog skućenosti prostora u pritvoru;
- zabrane okrivljenima da u pritvoru imaju kompjuter ili bilo kakvu drugu elektronsku bazu podataka za krivični predmet, itd.

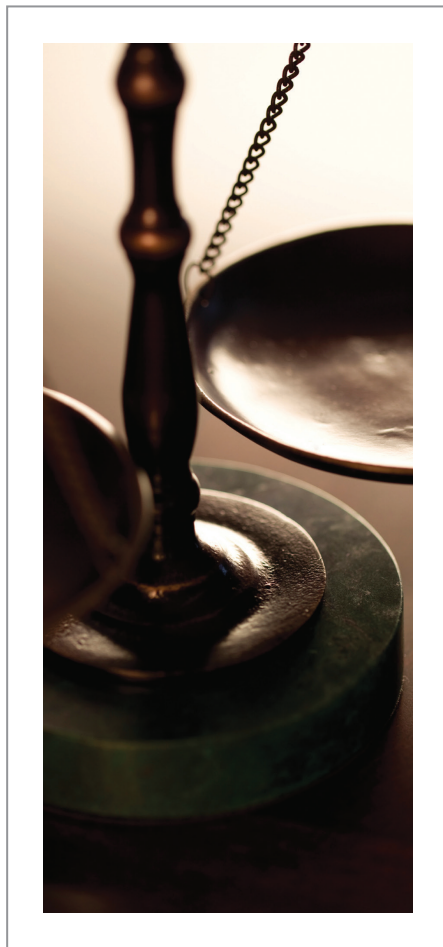
Zakonik o krivičnom postupku (član 188. ZKP) kao druge, blaže mere u odnosu na pritvor predviđa:

1. poziv;
2. dovođenje;
3. zabranu prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta;
4. zabranu napuštanja boravišta;
5. jemstvo;
6. zabranu napuštanja stana.

Međutim, za svaku od navedenih mera često se postavlja pitanje da li će biti odgovarajuća i da li će sud pogrešiti ako ne odredi pritvor već neku drugu meru. U praksi često srećemo predloge tužilaca da se odredi pritvor bez obratovanja zbog čega se postupak ne bi mogao neometano voditi i uz neku drugu meru. Za sud je pritvor jedna vrsta garancije da će se postupak neometano i efikasno sprovoditi. Načelu da niko nevin ne bude osuđen nije moguće težiti ukoliko se ne poštuju osnovna prava okrivljenog. Jedno od tih prava je i pravo okrivljenog da se brani sa slobode, tj. da mu se pritvor može odrediti samo

ako se ista svrha ne može ostvariti drugom merom. Opšte pravilo je da će organ postupka voditi računa da se ne primenjuje teža mera ukoliko se ista svrha može postići blažom merom, a da će se teža mera zameniti blažom kada se za to stvore uslovi.

U ovom tekstu pokušaćemo da pokažemo da alternativne mere veoma često mogu adekvatno da zamene pritvor, a da bismo primenom i češćim određivanjem takvih mera imali bolji krivični postupak. Na ovaj način, pretpostavka nevinosti bi više dobila na značaju, okrivljenom bi se omogućilo da na bolji način priprema odbranu, sud ne bi morao da proverava razloge za periodična produženja pritvora niti da rešava žalbe branilaca protiv takvih rešenja. Takođe, okrivljeni ne bi bio na teretu države jer se njegov boravak u pritvoru, dovođenje u sud ili lečenje finansiraju iz budžeta, kakav je slučaj i sa

naknadom štete u slučaju oslobađajuće presude, nagradom za rad branioca po službenoj dužnosti za posete u pritvoru, itd.

U savremenim društvima, pritvor je često moguće zameniti nekom alternativnom merom. U praksi se to, na žalost, ne primenjuje koliko bi trebalo. Podizanjem svesti i znanja branilaca, kao i kapaciteta advokature, moguće je u interesu okrivljenog preduzeti više i pokušati da tužilaštva i sudovi stvore nove standarde i praksu prema kojima pritvor zaista ne bi bio određivan ako to nije neophodno, odnosno ukoliko je moguće odrediti neku drugu meru.

Alternative pritvoru u pravnom sistemu Srbije

II

Ovaj odeljak predstaviće sledeće mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog:

1. Zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta;
2. Zabrana napuštanja boravišta;
3. Jemstvo;
4. Zabrana napuštanja stana.

Pozivanje i dovođenje neće biti posebno analizirani u ovom tekstu. To su osnovne mere koje organ postupka određuje u skladu sa zakonom. Ove dve mere ne mogu da budu zamena za pritvor u smislu pravih alternativnih mera.

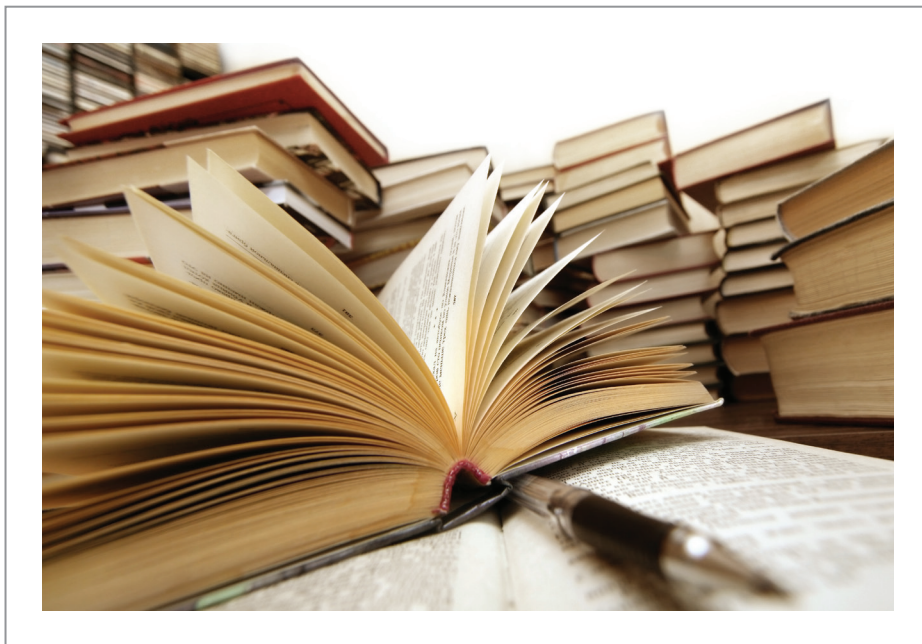
Pregled alternativnih mera pritvoru predstavljen je u tekstu koji sledi, dok je detaljnija edukacija za advokate o ovoj temi dostupna na E-learning platformi koju su razvili ABA ROLI i Partneri Srbija u saradnji sa Advokatskom komorom Srbije, na adresi: <http://partners-serbia.org/elearning/>.

Zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta (čl. 197-198. ZKP)

Zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta jedna je od mera koja može zameniti pritvor u slučaju kada bi on mogao da bude određen ili je određen zbog postojanja osobitih okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni ometati postupak uticanjem na svedoke, saučesnike ili prikrivače, ili koje ukazuju da će u kratkom vremenskom periodu okrivljeni ponoviti krivično delo, dovršiti pokušano, ili učiniti ono delo kojim pretili (član 211. stav 1. tačka 2. ZKP).

Mišljenje autora je da, iako u samoj meri iz člana 197. nije izričito navedeno da se može odrediti i zbog opasnosti od uništavanja dokaznog materijala,

jasno je i logično da bi zabrana posećivanja određenih mesta, na kojima se nalaze ili bi se mogli nalaziti takvi dokazi, mogla biti dovoljna kao alternativa pritvoru.

Ovu meru je moguće odrediti inicijalno na samom početku postupka, ali je i pritvor koji je već određen moguće zameniti ovakvom merom. Određivanje alternativnih mera pritvoru advokati odbrane predložiće sudu.

To može biti sudija za prethodni postupak ili veće (u zavisnosti od faze postupka). Na pripremnom ročištu takav predlog se može uputiti predsedniku veća. U svakom slučaju, sud će tražiti mišljenje javnog tužioca.

Zakonikom o krivičnom postupku nije propisano da se o određivanju ovakve mere obaveštavaju i lica u odnosu na koja je okrivljenom zabranjeno da im prilazi. Možda bi takvo obaveštenje omogućilo dodatnu kontrolu, s jedne strane, a smanjilo rizik okrivljenog da bez svoje volje bude u blizini ili u komunikaciji sa takvim licima. U odnosu na ovu meru, upravo je nizak stepen mogućnosti proveravanja njenog sprovođenja, mogući razlog za nedovoljno često određivanje u praksi. Braniocu i okrivljenom, kao prirodno najčešćim inicijatorima za određivanje ove mere umesto pritvora, stoji na raspolaganju mogućnost da dobrim argumentima uvere sud da njeno određivanje predstavlja dovoljnu garanciju da će se krivični postupak nesmetano voditi. Uz ovu meru sud može naložiti okrivljenom da se povremeno javlja policiji ili drugom državnom organu.

Zabrana napuštanja boravišta (čl. 199-200. ZKP)

Zabrana napuštanja boravišta se određuje zbog okolnosti koje ukazuju da bi okrivljeni mogao pobeći, sakriti se ili otići u inostranstvo. Radi se o okolnostima koje mogu biti osnov za određivanje pritvora iz člana 211, stav 1, tačka 1. Međutim, da bi sud odredio zabranu napuštanja boravišta,

opasnost od bekstva u konkretnom slučaju treba da bude manja u odnosu na onu koja bi bila osnov za određivanje pritvora. Ako sud pre određivanja pritvo-

ra proceni da se ne radi o najvišem stepenu opasnosti od bekstva, ali da takva opasnost ipak postoji, pravilno bi bilo da odredi meru zabrane napuštanja boravišta ili mere kao što su jemstvo i zabrana napuštanja stana (naknadno će o njima biti više rečeno). Ukoliko nakon određivanja pritvora sud zaključi da se opasnost od bekstva smanjila, pritvor se može zameniti ovom merom

kao blažom. Zabrana napuštanja boravišta je blaža mera u odnosu na jemstvo i zabranu napuštanja stana.

Sud može okrivljenom alternativno zabraniti da napusti mesto boravišta ili teritoriju Republike Srbije, što znači da sud može odrediti kao samostalnu meru zabranu napuštanja Republike Srbije, bez zabrane napuštanja boravišta.

Zabrana iz ove mere nije apsolutna i od nje se može odstupiti ako to sud dozvoli. Uz ovu meru sud može okrivljenom da zabrani posećivanje određenih mesta, da mu naloži da se povremeno javlja državnom organu, ili da mu privremeno oduzme putnu ispravu ili vozačku dozvolu.

U praksi se najčešće uz zabranu napuštanja boravišta nalaže okrivljenom da se javlja policiji u određenim vremenskim periodima. Zakon ne određuje koliko često, ali sudska praksa varira od svakodnevnog do javljanja jednom mesečno. Policija ili drugi državni organ o tome vodi evidenciju, a trebalo bi da i okrivljeni dobija potvrdu o tome da je ispunio obavezu javljanja. Ovakvu meru je moguće izreći i strancima koji imaju prijavljeno boravište na teritoriji Republike Srbije. Sud može oduzeti putnu ispravu, domaću ili stranu, ako postoji opasnost od bekstva u inostranstvo.

Do potvrđivanja optužnice o ovoj meri odlučuje sud na predlog tužioca, a nakon potvrđivanja optužnice i sud po službenoj dužnosti. Iako to u zakonu ne piše izričito, jasno je da i branilac i okrivljeni mogu predložiti sudu da se

umesto predloženog ili određenog pritvora, odredi zabrana napuštanja boravišta. Za takav predlog neophodno je dati precizno i jasno obrazloženje i dostaviti dokaze u vezi sa navodima iz predloga.

Jemstvo (čl. 202 – 207. ZKP)

Jemstvo je alternativa pritvoru koji je određen ili bi trebalo da bude određen zbog opasnosti od bekstva ili skrivanja, kao i zbog razloga u vezi sa težinom ili načinom izvršenja krivičnog dela navedenih u članu 211, stav 1, tačka 4. To znači da se jemstvo može odrediti umesto pritvora i kada je za krivično delo propisana kazna preko deset godina ili preko pet godina za delo sa elementima nasilja ili je prvostepenom presudom izrečena kazna zatvora od najmanje pet godina, a način izvršenja ili težina posledice krivičnog dela dovode do uznemirenja javnosti koje može ugroziti nesmetano i pravično vođenje krivičnog postupka.

Sud može da odredi jemstvo na predlog branioca, stranaka ili lica koje nudi jemstvo za okrivljenog. Pri predlaganju jemstva, na advokatu odbrane je da pruži detaljno obrazloženje i dodatnu dokumentaciju koja podržava predlog za određivanje ove mere, a ne pritvora. Primer predloga za određivanje jemstva prikazan je u Aneksu brošure (videti stranu 27).

Jemstvo uvek glasi na novčani iznos. Međutim, u praksi se, osim

deponovanja gotovog novca, često sreće i upis hipoteke na nekretnini okrivljenog ili drugog lica koje nudi jemstvo. Za upis hipoteke potrebno je obezbediti dokaz o vlasništvu i procenu od strane veštaka građevinske struke, a nakon toga i upis hipoteke u katastar nepokretnosti na osnovu rešenja o prihvatanju jemstva. Tek nakon sprovedenog upisa sud će ukinuti pritvor, tj. zameniti ga jemstvom. Na isti način sud će postupiti i ako se radi o gotovom novcu, tako da će nakon uplate ili deponovanja novca, sud doneti rešenje kojim se ukida pritvor, a okrivljeni pušta na slobodu.

Iako javni tužilac ima ovlašćenje da predloži određivanje jemstva, u praksi se to ne događa. Tužilac po pravilu traži određivanje i produženje pritvora, a izjašnjava se o predlogu odbrane za određivanje jemstva.

Sud može da odredi jemstvo i bez predloga stranaka i branioca, ali uz prethodno pribavljeno mišljenje od njih. Odluku o jemstvu sud može da donese u rešenju o određivanju pritvora ili u posebnom rešenju ako se okrivljeni već nalazi u pritvoru. To znači da bi sud u istom rešenju kojim određuje pritvor mogao i da bez predloga stranaka odredi jemstvo u određenom iznosu. Ovakvo postupanje suda, koje je u praksi veoma retko, moglo bi da značajno skрати trajanje pritvora i dovede do jednostavnije i ekonomičnije procedure u vezi sa određivanjem jemstva. To znači da bi sudija za prethodni postupak, nakon saslušanja osumnjičenog o razlozima za određivanje pritvora, istovremeno sa određivanjem pritvora mogao i bez predloga stranaka da odredi iznos jemstva koje bi u slučaju polaganja zamenilo pritvor. Sudija za prethodni postupak bi na osnovu podataka iz spisa, ali i uz dodatnu dokumentaciju koju bi trebalo da dostavi odbrana, mogao da ima potpun uvid u stepen opasnosti od bekstva, lične i porodične prilike osumnjičenog i u njegovo imovno stanje. To znači da bi se konkretno rešenje odnosilo na jemstvo koje bi lično polagao osumnjičeni, ali ne i na treća lica koja umesto njega to mogu da učine. Prethodno bi bilo neophodno da osumnjičeni da obećanje da se neće kriti i da bez odobrenja suda neće napuštati boravište.

Ukoliko odbije predloženo jemstvo zbog nedovoljnog iznosa, sud bi trebalo da je u obavezi da odredi iznos jemstva koji bi bio prihvatljiv i dovoljan.

Na taj način se sprečava ranija loša praksa kada je sud odbijao jedan po jedan predlog sve dok odbrana ne bi došla do iznosa koji sud smatra da je adekvatan za jemstvo.

Takvo postupanje nije bilo opravdano jer je značajno produžavalo boravak okrivljenog u pritvoru. Dakle, ukoliko sud odbije jemstvo jer ponuđeni iznos nije dovoljan, neophodno je da se navede u rešenju koji iznos bi bio dovoljan.

U praksi se sreću takve odluke suda u kojima se donosi rešenje sa izrekom da se odbija predloženo jemstvo, a tek u obrazloženju se navodi da bi bio dovoljan određeni veći iznos. I ovakvo postupanje dovodi do potpuno nepotrebnog gubitka vremena, jer tada okrivljeni mora da podnosi novi predlog sa iznosom koji je sud naveo, da se taj predlog ponovo šalje tužiocu itd. Pravilno i najekonomičnije bi

bilo da sud donese rešenje kojim se prihvata predlog okrivljenog ili branio-
ca za određivanje jemstva, da se odbija ponuđeni iznos i određuje drugi veći.
Ovakva odluka suda je u potpunosti omogućena Zakonikom o krivičnom pos-
tupku i predstavlja najkvalitetniji i najbrži način odlučivanja o jemstvu kao
alternativnoj meri.

Novčani iznos na koji glasi jemstvo može biti deponovan u gotovom nov-
cu u sudskom depozitu, a može biti uplaćen i na račun suda ako se uplaćuju
dinari. Sud još uvek nema mogućnost da primi deviznu uplatu na račun, što
kod većih iznosa dovodi do nepotrebno komplikovane procedure.

JEMSTVO - PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA (ESLJP)

Kompletnu sudsku praksu je moguće naći na internet strani www.coe.int na engleskom ili francuskom jeziku, ali su i na srpski jezik prevedene brojne presude ESLJP ili izvodi iz presuda o najvažnijim temama. Jedan od zadataka branilaca u krivičnom postupku je da u interesu okrivljenog ističu i praksu i stavove ESLJP kada se donosi odluka o mogućim alternativnim merama u odnosu na pritvor.

- Stav Evropskog suda je da okrivljeni na savestan način i sam mora da obezbedi dovoljno podataka o vrednosti svoje imovine, koji se mogu proveriti, da bi vlasti mogle proceniti iznos jemstva koji treba utvrditi (*Bonnecaux v. Switzerland* 8224/78, 5.12.2979).

- U drugom predmetu ESLJP je zaključio da iznos od 3 milona evra nije bio nesrazmeran u odnosu na pravni interes koji se štiti, težinu krivičnog dela i posledice u vidu ekološke i ekonomske katastrofe, te lične okolnosti okrivljenog i njegov status zaposlenog kod brodovlasnika koji je bio osiguran za slučaj događaja koji je obuhvaćen krivičnim delom (*Mangouras v. Spain*, 12050/04, 8.1.2009).

-Kada je jedini preostali osnov za produženje pritvora strah da će okrivljeni pobeći, on mora biti pušten na slobodu ukoliko je u situaciji da može pružiti odgovarajuće garancije kao uverenje da će se pojaviti na suđenju, na primer tako što će položiti jemstvo (*Letellier v. France, 12369/86, 26.6.1991*).

-Povreda prava garantovanih članom 5. stav 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija o ljudskim pravima) je učinjena u slučaju u kome je domaći sud odlučivao o određivanju iznosa i načinu plaćanja jemstva u vremenu od četiri meseca i četrnaest dana, dok je okrivljeni sve vreme bio u pritvoru, a da je prethodno postojao osnov za prihvatanje jemstva (*Iwancuk v. Poland, 25196/94, 15.11.2001*).

Sud je ovlašćen da oduzme jemstvo ako okrivljeni prekrši dato obećanje, odnosno ako se krije, pobjegne ili promeni boravište bez odobrenja suda, a oduzeta vrednost pripada Republici Srbiji. Zakonik o krivičnom postupku predviđa i ukidanje jemstva ako se okrivljeni ne odazove pozivu, a u slučaju ukidanja se dato jemstvo tj. vrednost vraća okrivljenom, a okrivljeni se vraća u pritvor. Ako je okrivljeni osuđen na kaznu zatvora, jemstvo se ukida tek kada osuđeni započne sa izdržavanjem kazne.

4 Zabrana napuštanja stana (čl. 208-209. ZKP)

Ova mera je novim Zakonikom prvi put uvedena u naše krivično procesno pravo. O zabrani napuštanja stana se često govori kao o „kućnom pritvoru”.

Umesto pritvora koji bi mogao da bude određen zato što postoje okolnosti koje ukazuju da bi okrivljeni mogao pobeći ili ako se okrivljeni krije ili očigledno izbegava da dođe na glavni pretres, sud može okrivljenom zabraniti napuštanje stana u sledećim situacijama:

1. Ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva,
2. Ako postoje osobite okolnosti koje ukazuju da će u kratkom periodu ponoviti krivično delo ili dovršiti krivično delo, odnosno učiniti ono kojim pretili,
3. Kada je za krivično delo propisana:
 - a. kazna preko deset godina zatvora,
 - b. kazna preko pet godina zatvora za delo sa elementima nasilja,
 - c. kao i kada je prvostepenom presudom izrečena kazna zatvora od najmanje pet godina, a način izvršenja ili težina posledice krivičnog dela dovode do uznemirenja javnosti koje može ugroziti nesmetano i pravično vođenje krivičnog postupka.

Sve navedene okolnosti su razlozi da sud odredi zabranu napuštanja stana u skladu sa članom 211. stav 1 tačke 1, 3. i 4. ZKP. Ova mera može da bude praćena zabranom primanja u stan određenih lica, zabranom korišćenja telefona ili interneta, kao i drugim uslovima, ali se bez obzira na to ne može izreći kao samostalna mera zbog opasnosti da će okrivljeni uticati na svedoke, tj. zbog razloga iz člana 211. stav 1 tačka 2 ZKP. Okrivljeni može da napusti stan samo uz odobrenje, a bez odobrenja samo radi hitne medicinske intervencije ili zbog ozbiljne opasnosti po život ili zdravlje. Čim to bude moguće, okrivljeni bi nakon napuštanja stana bez odobrenja bio u obavezi da o tome izvesti poverenika za izvršenje krivičnih sankcija.

I o ovoj meri u toku istrage na predlog tužioca odlučuje sudija za prethodni postupak, a posle potvrđene optužnice, veće. U predlogu za ukidanje pritvora ili u usmenom obrazloženju za protivljenje određivanju pritvora, branilac može navesti razloge i predložiti meru zabrane napuštanja stana umesto određivanja pritvora. Kada sud odlučuje o određivanju pritvora ili druge mere, može uzeti u obzir: reputaciju i kriminalni dosije lica, težinu izvršenog dela, vreme provedeno u pritvoru, zdravstveno stanje i slično.

Važna specifičnost za ovu meru je mogućnost primene elektronskog nadzora uređajem za lociranje koji se postavlja na zglobove noge ili ruke, što je predviđeno odredbom iz člana 190. ZKP.

Ukoliko sud određuje ovu meru umesto pritvora u rešenju će biti navedeno da se prema okrivljenom ukida pritvor i da se isti ima odmah pustiti na

slobodu, da se istovremeno određuje zabrana napuštanja stana uz (moguću) zabranu da okrivljeni koristi telefon i internet, da mu se zabranjuje da bez odobrenja suda napusti stan, da se nalaže primena elektronskog nadzora radi poštovanja izrečene mere postavljanjem uređaja za lociranje, te da se okrivljeni upozorava da mu može biti određen pritvor ako prekrši zabranu ili naloge.

Uz predlog odbrane za zamenu pritvora korisno je priložiti dokaz o prijavljenom prebivalištu okrivljenog, dokaz o vlasništvu stana iz mere, pisanu i overenu saglasnost vlasnika stana (ukoliko to nije okrivljeni) za sprovođenje predložene mere i dokaz o postojanju fiksne telefonske linije u stanu (sada je moguće sprovođenje mere i bez telefona).

SADAŠNJA I BUDUĆA PRIMENA ALTERNATIVA PRITVORU

Na kraju, neophodno je reći da se u našoj krivično-pravnoj praksi nedovoljno određuju alternativne mere. Kod suda postoji jedna vrsta ustaljene prakse da se u obrazloženjima rešenja o pritvoru sreće stav da se „pritvor ne može zameniti ni jednom drugom merom”, ali bez navođenja pravih razloga. Pravilnim zahtevima branilaca za zamenu pritvora drugim merama, sudska praksa bi mogla da se unapredi. Za svaku zakonom dozvoljenu zamensku meru neophodno je da sud obrazloži zbog čega je nije moguće primeniti u konkretnom predmetu ili da takvu meru odredi u slučaju izostanka razloga.

Komitet ministara Saveta Evrope je 27. septembra 2006. godine doneo „Preporuku o pritvoru, uslovima u pritvoru i zaštiti od zloupotrebe” (Preporuka br. 13 (Rec 2006) 13). U preporuci se, između ostalog, navodi:

- *uvažavajući osnovni značaj pretpostavke nevinosti i prava na slobodu ličnosti, svesni nepopravljive štete koju pritvor može da prouzrokuje licima za koja se na kraju utvrdi da su nevinna ili koja budu oslobođena, kao i štetnog uticaja koji pritvor može imati na održavanje porodičnih odnosa,*
- *uzimajući u obzir finansijske posledice pritvora po državu, lica koja su njime pogođena i privredu uopšte,*
- *primećujući znatan broj lica koja se nalaze u pritvoru i probleme koji proističu iz prenatrpanosti zatvora,*
- *s obzirom na potrebu da se osigura da se mera pritvora uvek određuje*

- samo izuzetno i da uvek bude opravdana,*
- *imajući na umu ljudska prava i osnovne slobode svih lica lišenih slobode i posebnu potrebu da se licima u pritvoru obezbedi ne samo da budu u stanju da pripreme svoju odbranu i održavaju porodične veze, nego i da se ne drže u uslovima koji su u suprotnosti sa njihovim pravnim statusom, koji se zasniva na pretpostavci nevinosti,*
 - *pa se na osnovu navedenog preporučuje postavljanje striktnih ograničenja za određivanje mere pritvora i podsticanje korišćenja alternativnih mera kad god je to moguće.*
 - *Ovo ohrabrivanje za primenu alternativnih mera se odnosi prvenstveno na sudove i javne tužioce, ali se podjednako mora odnositi i na braniocce koji su osnovni zaštitnici prava okrivljenih u krivičnim postupcima.*

KOJI JE ZNAČAJ ALTERNATIVA PRITVORU?

Ljudsko dostojanstvo okrivljenog koji se nalazi u pritvoru nije isto kao dostojanstvo okrivljenog koji se brani sa slobode. Sposobnost da okrivljeni pravilno sagleda situaciju u smislu činjenica, dokaza i procesne pozicije nije ista kada je okrivljeni u pritvoru i kada je na slobodi ili pod nekom drugom merom.

Uvek treba imati na umu da je osnovno i najvažnije pravo okrivljenog koji se nalazi u pritvoru da pritvor traje što kraće. Bez poštovanja ljudskih prava nije moguće ostvariti vladavinu prava, a to znači ni pravično suđenje. Da bi se to pravo poštovalo neophodno je da prvenstveno branilac, ali i sud i javni tužilac, pravilno sagledaju sve moguće alternative u odnosu na pritvor.

KOJE SU OBAVEZE BRANIOCA U POGLEDU ODREĐIVANJA MERA ZA OBEZBEĐENJE PRISUSTVA OKRIVLJENOG?

Branilac ima dužnost da, u ime okrivljenog, tokom celog postupka i trajanja pritvora sudu ukazuje na sve mogućnosti koje bi mogle da se primene umesto pritvora. Branilac svakako ima obavezu da i okrivljenom predoči šta su sve alternative pritvoru. Ova obaveza branioca je sadržana u odredbi iz člana 72. stav 1. tačka 2. Zakonika o krivičnom postupku gde je navedeno da

je branilac dužan da u odbrani pruži okrivljenom pomoć stručno, savesno i blagovremeno. Branilac se ne može osloniti na obavezu suda da ne određuje pritvor ako se ista svrha može postići blažom merom jer sud najčešće neće raspolagati svim podacima i razlozima koji mogu da dovedu do odgovarajuće zamene pritvora.

Branilac je u obavezi da prepozna odgovarajuću alternativnu meru, da je blagovremeno predloži, pravilno obrazloži i pruži kvalitetne dokaze na osnovu kojih sud može da ukine pritvor i zameni ga drugom merom.

Za branioca je veoma važno da predlože više odgovarajućih mera ako razlozi za pritvor prevazilaze mogućnosti jedne mere. Čak i ako jedna mera obuhvata zakonske razloge zbog kojih je pritvor određen ili bi mogao da bude određen, branilac može da predloži određivanje više mera kao sigurnije alternativno rešenje.

DA LI BRANILAC PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI IMA ISTE OBAVEZE KAO I IZABRANI BRANILAC?

Ukoliko je okrivljenom određen branilac po službenoj dužnosti, on ima iste obaveze kao i izabrani branilac. To znači da mora da preduzme sve što je dozvoljeno i moguće prema Zakoniku o krivičnom postupku, pa tako i da predlaže alternativne mere.

KO ODLUČUJE O ODREĐIVANJU ALTERNATIVNIH MERA ZA OBEZBEĐENJE PRISUSTVA OKRIVLJENOG?

Osim poziva i dovođenja, koje može da odredi i tužilac kao organ postupka tokom istrage, o svim ostalim merama odlučuje isključivo sud (u toku istrage sudija za prethodni postupak, a posle potvrđene optužnice veće). Za zamenu teže mere blažom nije potrebna inicijativa branioca ili stranaka već će organ postupka tako postupiti po službenoj dužnosti. Ipak, možemo reći da se u praksi pritvor nedovoljno često menja blažom merom, a da se bez inicijative branioca to veoma retko događa. Predlog branioca za zamenu pritvora drugom merom, po pravilu je praćen protivljenjem tužioca jer on prirodno preduzima

sve aktivnosti koje će dovesti do osuđujuće presude. Ne bi trebalo da je u interesu tužilaštva da okrivljeni bude u pritvoru ako to nije zaista opravdano i neophodno. Zbog toga je potrebno da i tužilaštvo svakom predmetu pristupi na način koji bi omogućio pravilno sagledavanje mogućih alternativa pritvoru. Uvek je potrebno imati na umu i odredbu Ustava iz člana 31 da se pritvor „svodi na najkraće neophodno vreme”. To ne znači da pritvor prestaje samo bezuslovnim ukidanjem, već da se pod najkraćim mogućim vremenom smatra i zamenom pritvora nekom drugom blažom merom.

Potrebno je navesti i da sudija za prethodni postupak može, povodom predloga javnog tužioca da se odredi pritvor, odrediti drugu blažu meru koja nije sadržana u predlogu tužioca. On može i bez izričitog tužiočevog predloga odrediti jednu ili više alternativnih mera umesto pritvora. Ovakvo ovlašćenje je sadržano u odredbama iz člana 189. ZKP i člana 210. stav 1. ZKP.

ANEX - Primer predloga za određivanje jemstva

IV

**VIŠEM SUDU U BEOGRADU
POSEBNO ODELJENJE
SUDIJI ZA PRETHODNI POSTUPAK**

Kao branilac NN, po punomoćju u spisima, na osnovu člana 204. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku, podnosim

PREDLOG DA SE PRITVOR ZAMENI JEMSTVOM

Predlažem da se pritvor za NN, koji je određen ____ godine, zameni jemstvom stavljanjem hipoteke u iznosu od ____ dinara (____ evra) na kuću čiji je vlasnik PP, koja se nalazi u _____, u ul. _____.

O b r a z l o ž e n j e:

Prema NN određen je pritvor ____ godine, na osnovu člana 211. stav

1. tačka 3. i 4. Zakonika o krivičnom postupku, a zatim još dva puta produžavan na osnovu člana 211. stav 1. tačka 1. Zakonika o krivičnom postupku. Prilikom ova dva produženja pritvora, sudija za prethodni postupak nije prihvatio predlog zamenika tužioca za organizovani kriminal da se prema okr. NN pritvor produži i na osnovu odredbe člana 211. stav 1. tačka 3. ZKP-a, s obzirom na to da u spisima predmeta nema dokaza da je okr. NN učestvovao u više radnji izvršenja, osim što je registrovano da je dana _____. godine, bio na sastanku sa okrivljenima NA i NB, zbog čega smatra da u odnosu na ovog okrivljenog ne postoje osobite okolnosti koje ukazuju da će u kratkom vremenskom periodu ponoviti krivično delo”.

Apelacioni sud u Beogradu, _____ godine, produžio je pritvor NN na osnovu člana 211. stav 1. tačka 1. i 3. Zakonika o krivičnom postupku, navodeći pri tome, kao razlog za tačku 3., netačnu činjenicu da su se NN i odbegli NB više puta sastajali. Pošto je ova tvrdnja netačna, Apelacioni sud u Beogradu nije mogao da se pozove ni na jedan jedini dokaz za takvu tvrdnju, pa se samim tim taj osnov pokazuje kao neosnovan.

Imajući u vidu činjenicu, s jedne strane, da osnov za pritvor po tački tri ne postoji, a, s druge strane, da se okrivljeni koji se nalazi u pritvoru zbog postojanja razloga propisanih u članu 211. stav 1. tačka 1. Zakonika o krivičnom postupku, a na osnovu člana 202. istog zakona, može pustiti na

slobodu, ako neko za njega pruži jemstvo da do kraja postupka neće pobeći, predlažem, u skladu sa članom 189. stav 1. i 3. Zakonika o krivičnom postupku, da se pritvor zameni predloženim jemstvom.

S tim u vezi, obaveštavam sud da je NN, iz Okružnog zatvora u Beogradu, poslao sudu pismenu izjavu kojom obećava da se neće kriti i da bez odobrenja suda neće napustiti boravište, a da je u potpunosti spreman da da i usmenu izjavu pred sudom ukoliko je to potrebno, a sve u skladu sa članom 202. Zakonika o krivičnom postupku.

Posebno molim sud da ima u vidu da je NN porodičan čovek, otac dvoje maloletne dece i da je u stalnom odnosu kao vlasnik i direktor preduzeća koje bez njegovog prisustva ne bi moglo da funkcioniše.

Takođe, ukazujem sudu i na to da je odbrana, prikupljajući dokaze, ispitala tri svedoka koji u svemu potkrepljuju odbranu NN, o čemu je obavestila Tužilaštvo za organizovani kriminal i dostavila po jedan primerak ovih izjava, o čemu kao dokaz u prilogu dostavljam sudu fotokopiju obaveštenja.

Jemstvo za NN, da do kraja krivičnog postupka neće pobeći u iznosu od _____ dinara (_____ evra), koje bi se realizovalo upisom hipoteke na kući koja se nalazi u _____, u ul. _____, pruža PP, čiju hipotekarnu

izjavu dostavljam u prilogu.

Radi utvrđivanja imovnog stanja davaoca jemstva PP, u prilogu dostavljam uverenje Poreske uprave - Filijale u _____, kojim se potvrđuje da mu je mesečni lični dohodak ____ dinara.

Kao dokaz da je PP vlasnik kuće bez tereta, koja se nalazi u _____, u ul. _____, u prilogu dostavljam prepis lista nepokretnosti broj _____.

U prilogu Vam dostavljam i izveštaj o izvršenoj proceni vrednosti nepokretnosti koji je izradio stalni sudski veštak za oblast građevinarstvo _____, sa rešenjem Ministarstva pravde kojim se on imenuje za stalnog sudskog veštaka.

U Beogradu _____, godine

BRANILAC

Izjave i analize sadržane u ovom materijalu rezultat su rada Američkog udruženja pravika (American Bar Association's Rule of Law Initiative) i Partnera za demokratske promene Srbija. Izjave i analize date u ovom materijalu isključivo su stavovi autora, nisu odobreni od strane Skupštine i Upravnog odbora Američkog udruženja pravika, i ne predstavljaju stavove niti politike Američkog udruženja pravika i Partnera za demokratske promene Srbija. Takode, ovim materijalom ne pruža se pravni savet za pojedinačne slučajeve. Ovaj materijal nastao je uz velikodušnu podršku američkog naroda kroz Department of State Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs (INL). Sadržaj ovog materijala je isključiva odgovornost American Bar Association's Rule of Law Initiative i Partnera za demokratske promene Srbija, i ne predstavlja nužno stavove INL-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.